

JANINA ŠVAMBARYTĖ-VALUŽIENĖ
Lietuvių kalbos institutas

Mokslinių tyrimų kryptys: rašytinių šaltinių tarmės analizė, tar-
mių leksikografija ir leksikologija, sociolingvistika.

MATO SLANČIAUSKO RANKRAŠTINIS ŽODYNĖLIS *LIETUVIŠKI VARDAI*

Manuscript Dictionary *Lithuanian Names*
by Matas Slančiauskas

ANOTACIJA

Straipsnyje pirmą kartą mokslo visuomenei pristatomas rankraštinis Mato Slančiausko žody-
nėlis *Lietuviški vardai*, sudarytas apie 1911–1918 m. Aptariama rankraščio struktūra, aprašomos
sudėtinės žodynėlio dalys ir atliekama sudėtinių žodynėlio dalių kalbinė analizė. Rankraštinio
žodynėlio *Lietuviški vardai* medžiaga apibendrinama, išryškinant išliekamąją M. Slančiausko
darbo vertę. Visa rankraščio medžiaga pateikiama straipsnio priede.

ANNOTATION

The article is the first-time presentation of the manuscript dictionary *Lithuanian Names* by Ma-
tas Slančiauskas to the academic community. The dictionary was compiled by M. Slančiauskas around
1911–1918. The article discusses the manuscript structure, presents and describes the structural
parts of the dictionary and carries out their linguistic analysis. The material of the manuscript
dictionary *Lithuanian Names* is summarised by highlighting the enduring value of the work done
by M. Slančiauskas. All the material of the manuscript is provided in the annexes to the article.

ĮVADAS

Mato Slančiausko (1850 II 21–1924 III 11) kalbos dalykams skirtas rankraštinis
palikimas mokslo bendruomenei ir visuomenei visas dar nėra žinomas. Šiuo straipsniu
pristatomas rankraštinis M. Slančiausko žodynėlis *Lietuviški vardai*, saugomas Lietu-

ESMINIAI ŽODŽIAI: asmenvardžiai, deminutyvai, etnonimai ir etninių grupių pavadinimai,
fonetinė rašyba, vakarų aukštaičių šiauliškių patarmė.

KEYWORDS: personal names, diminutives, ethnonyms and names of ethnic groups,
phonetic spelling, West Aukštaitian sub-dialect of Šiauliai.

vių literatūros ir tautosakos instituto rankraštyne. Jis pažymėtas dviem signatūromis: Lietuvių mokslo draugijos ir LLTI. Visa signatūra: LMD I 1060. 6 sąs. 564.

Pats M. Slančiauskas niekaip neįvardijo šio rankraščio. Autorė mano, kad vadinti jį *Lietuviški vardai* visai pagrįsta, nes pirmoji dalis prasideda pavadinimu *Lietuviški vardai*, o toliau tekste lieka tik skaičius ir žodis *vardai*, pvz.: *2 vardai, 3 vardai, 4 vardai [...] 12 vardai*. Kitos dvi dalys turi pavadinimus *Kas=Kits* ir *Vardai=ir=vadinimai (nušaukimai)*, kuriais įvardija tam tikras realijas, todėl galima taikyti pirmosios dalies *Lietuviški vardai* pavadinimą visam rankraščiui pavadinti. M. Slančiausko rankraštis vadinamas *žodynėliu*, kadangi rankraštyje ne tik surašyti lietuviški žodžiai (pavardės, kaimų vardai, mažiabiniai žodžiai ir pan.), bet daugelis jų sugrupuoti pagal darybą, dalis jų – paaiškinti apibendrinamaisiais teiginiais. Toliau tekste vartojamas terminas – žodynėlis *Lietuviški vardai*.

Kada tiksliai parašytas žodynėlis *Lietuviški vardai*, M. Slančiauskas nėra nurodęs. Gali būti, kad sendamas jis stengėsi padaryti kiek įmanoma daugiau darbų: rašė atsiminimus, rinko tautosaką ir sudarinėjo tautosakos rinkinius, – nekreipdamas dėmesio į laiko žymėjimą. Tautosakininko Norberto Vėliaus teigimu, žodynėlis *Lietuviški vardai* parengtas 1911–1915 m. laikotarpiu¹.

M. Slančiauskas mėgo pats susisiūti sąsiuvinius iš įvairiems tikslams skirto popieriaus lapų². Žodynėlio *Lietuviški vardai* sąsiuvinis susisiūtas iš 24 puslapių grafomis subraižyto popieriaus. Puslapio plotis – 11,5 cm., aukštis – 17,5 cm. Popieriuje gerai įskaitomos ir matomos 8 išilgai nubraižytos grafos, rusiškai įvardytos taip: Мѣсяць, Число, № Арт., Паръ (ši dalis suskirstyta į smulkesnes, pažymėtas 1. 2. 3.), Всего паръ., Цѣна, Руб., Коп. Išilginės grafos subraižytos skersai po 17 eilučių. Ant tų grafų M. Slančiausko kiekviename puslapyje užrašyta, sunumeruota ir pavingiuota *vardai* (vardai). Pirmosios žodynėlio dalies *Vardų* numeracija pradedama skaičiumi 2 ir baigiama 13. Jei *vardai* netelpa į vieną puslapį ir yra perkeliama į kitą, tas puslapis lieka nenumeruotas³.

Skaičiumi 14 pažymėta antroji žodynėlio dalis *Kas=Kits*, o trečioji dalis, pavadinta *Vardai=ir=vadinimai (nušaukimai)*, užrašyta skaičiumi – 15. Toliau šeši puslapiai nėra numeruojami.

Kas tie žodžiai, M. Slančiausko įvardyti kaip *vardai, vadinimai* ir *nušaukimai*? Juos dabar būtų galima išskirti į kelias grupes: a) tikriniai vardai (asmenvardžiai, vietovardžiai); b) šeimos narių, socialinių sluoksnių įvardijimai ir jų vediniai su mažiabiniemis

¹ Norbertas Vėlius rankraštį vadina tiesiog *rinkinėliu*, plg.: „Parengė ir kalbos dalykams skirtą rinkinėlį, į kurį sudėjo surinkęs lietuviškas pavardes, maloninius-mažiabinius šeimos narių vardus, lietuviškus kitų tautybių ir atskirų socialinių luomų bei grupių pavadinimus.“ Plačiau žr. Vėlius 1974: 27.

² Plačiau žr. Švambarytė-Valužienė 2011: 53–65.

³ 6 *vardai* ir 11 *vardai* sąrašas baigiamas kituose žodynėlio puslapiuose.

priesagomis; c) etnonimai (tautų ar etninių grupių pavadinimai ir jų aiškinimai); socialinių grupių pavadinimai, įvardijimai pagal religiją, tautosakoje vartojami pavadinimai ir kitokie pavadinimai su trumpais jų apibūdinimais. Iš viso žodynyje *Lietuviški vardai* yra 382 žodžiai, iš kurių 274 pateikti pirmoje dalyje *Vardai*, 57 – antroje dalyje *Kas=Kits* ir 51 – trečioje dalyje *Vardai=ir=vadinimai (nušaukimai)*.

Žodynėlis trijų dalių, kurios aptariamos pagal objekto įvardijimo sandarą, susiejamos su dabarties mokslo tyrimais, apžvelgiamas žodynėlio *Lietuviški vardai* kalbinės raiškos tarminis pobūdis.

Straipsnio tikslas – aprašyti rankraščinio žodynėlio struktūrą ir atlikti kalbinę jo analizę. Tuo tikslu išsikelti šie klausimai: a) kada ir kaip sudarytas rankraštis, b) kokios jo sudėtinės dalys, c) kokia ir kaip pateikta kalbinė medžiaga, d) ar ji atspindima lietuvių kalbotyros darbuose ir kartotekose, e) kaip pateikta medžiaga vertintina šiuolaikinių tyrimų kontekste.

Straipsnyje taikomi aprašomasis, gretinamasis, skaičiavimo ir medžiagos struktūrinimo metodai.

RANKRAŠTINIO ŽODYNĖLIO *LIETUVIŠKI VARDAI* APŽVALGA

*Vardai*⁴

Jiems M. Slančiauskas priskiria tikrinius vardus: pavardes, vietovardžius iš Joniškio krašto. 13 numeriu pažymėtame puslapyje yra suskliaustas priedas, kuriame nurodyta, kad pavardės ir *Vardai sodžiu* „Vardai sodžiu“ yra iš Saločių parapijos (Pasvalio r.).

M. Slančiauskas pavardes grupavo pagal besikartojantį baigmenį, todėl skirtinguose puslapiuose pateikiami vis kitokios sandaros *vardai*. Pastebėta, kad autorius atkreipė dėmesį ne tik į žodžių baigmenis (priesagas), bet ir į žodžio sąrangą (dūrinis), tikėtina, ieškodamas galimų pavardės kilmės ištakų.

1–2 psl. pavardės M. Slančiausko pateikiamos pagal abėcėlę stulpeliu, nurodant dviskiemenę, trumpąją, pavardės formą ir priesagos *-ūnas* variantą. M. Slančiauskas susieja abi pavardes = ženklų, pvz.: *Jankus = Jankunas, Mankus = Mankunas, Mickus = Mickunas, Mitkus = Mitkunas, Morkus = Morkunas, Norkus = Norkunas, Pranckus = Pranckunas, Ratkus = Ratkunas, Rimkus = Rimkunas, Stankus = Stankunas, Sutkus = Sutkunas, imkus = imkunas, Tautkus = Tautkunas, Vaitkus = Vaitkunas, Vaitiekus = Vaitiekunas, Vitkus = Vitkunas*. Ten, kur dviskiemenio žodžio

⁴ Šioje straipsnio dalyje pateikiamos pavardės taip, kaip jas surašė Matas Slančiauskas. Straipsnio autorė, kiek leidžia M. Slančiausko pateikta medžiaga, nuorodo galimą pavardžių sudarymo būdą.

variantas nenurodomas, surašomos tik pavardės, pvz.: *Bratkunas, Laikunas, Petrikunas, Šaikunas, Tvaskunas*. Šiuose puslapiuose Slančiausko surašytos ir pavardės: *Kaunas, Kaunys, Kunas, Perkunas*.

3 psl., pavadintame 2 *vardai*, M. Slančiausko išskirti senieji dvikamieniai asmenvardžiai, kurių baigmens sandas *-mantas* (tarminė forma *-mantis*), pvz.: *Daumantas, Eišmantas, Jomantas, Kamantas, Lymantas, Skirmantas, Talmantas, Vidmantas, Vismantas, Žymantas ir Normantis*.

4 psl., M. Slančiausko pavadintame 3 *vardai*, kamiengalio *-as* ir *-is* svyravimą atspindi pavardės su *-tautis*: *Bertautis, Butautis, Gažtautis, Viltautis*, bet *Bytautas, Cirtautas, Goštautas, Kontautas*. M. Slančiausko asmenvardžiai, sietini su žodžiu *tauta*, pateikti taip, kad *-tautis* būtų vartojamas kaip sudėtinio žodžio antrasis ar pirmasis sandas, plg.: *Mintautas, Nutautas, Gintautas, Žutautas* ir *Tautkus, Taučiu-nas, Tautginis, Tautkunas, Tautvaišas*.

5 psl., 4 *vardai*, M. Slančiausko surašyti asmenvardžiai su *-gėla*, *-gėla(i)s*, *-gaila(ius)*, *-gilas*, *-gelaitis*, sietini su žodžiais *gėlti, gėlà, gailėti (gaili), gailūs*, pvz.: *Daugela, Jagela; Mingelas, Jaugelis, Mangelis; Skirgaila, Songaila, Soidrigaila; Viž-gailius; Norgilas; Daugelaitis*. Viena pavardė, tikėtina, latviška – *Kežgailins*.

6 psl., 5 *vardai*, dviem ilgais brūkšniais M. Slančiauskas atskiria pavardes, kurių sudėtinis dėmuo *akis*. Pirmiausia jo surašyti tie asmenvardžiai, kurių dėmuo yra asmenvardžio pradžia, pvz.: *Akas, Akilaitis, Akunis, Akis, Akylius*. Po pirmojo brūkšnio pateikiamos pavardės, kurių dėmuo *-akis* (*-akas*) yra asmenvardžio baigmuo, pvz.: *Baltakas, Baltakis, Jautakis, Ylakis, Kaulakis, Ketrakis, Keturakis, Laumakis, Mylakis, Pašakis, Plačakis, Plakis*. Po antrojo brūkšnio Slančiausko pateiktos šios pavardės: *Rudakis, Smalakis, Spirakis, Šakis, Taurakis, Žalakis*.

7–8 psl., 6 *vardai*, M. Slančiausko pateiktos pavardės su *-eikis*, pvz.: *Adeikis, Vijeikis, Brazdeikis, Dirbeikis, Dirmeikis, Kanteikis, Kiauleikis, Kušleikis, Lapeikis, Lydeikis, Maldeikis, Mišeikis, Petreikis, Rimeikis, Rupeikis, Rusteikis, Sereikis, Saveikis, Skabeikis, Šateikis, Šileikis*. Prie kai kurių pavardžių M. Slančiauskas surašo ir trumpąsias pavardžių formas: *Alseikis = Alslys, Budreikis = Budrys, Jauneikis = Jaunys, Juodeikis = Juodis, Noreikis = Noras, Rimeikis = Rimas*. Šio tipo pavardžių M. Slančiausko užrašyta nemažai, todėl jos netilpo į vieną puslapį.

9 psl., 7 *vardai*, M. Slančiausko mažesnėmis raidėmis užrašyta: *Romas = Romutis = Romutaitis; Rimas = (Rimaitis)*. Viena iš pavardžių užrašyta net taip: *RimVydas*. Surašytuose asmenvardžiuose sandai *ram-*, *rim-*, *rom-* dažniausiai eina žodžio pradžioje arba (kaip sandas *-rimas*) gale, pvz.: *Ramonas, Ramačiu-nas = Romančionis, Rimkus, Rimkunas, Rimeikis, Rimgaila; Mantrimas, Kantrimas, Putrimas*.

10 psl., 8 *vardai*, M. Slančiausko surašytos keturios pavardės su *-kantas*, *-kantis*, sietinos su žodžiu *kančią, kęsti*, pvz.: *Viskantas, Daukantas, Girkantis, Žukantis*.

11 psl. M. Slančiausko pateikti 9 ir 10 *vardai*. 9 *vardai* išskirtos pavardės su sandu *-gail(a)*, sietinos su žodžiu *gailà, gailėti*, kuris vartojamas kaip asmenvardžio

pradžios ir baigmens sandas, pvz.: *Gailis, Gailutis, Gailiunas; Songaila, Rimgaila, Višgaila*. 10 vardai Slančiausko surašyti asmenvardžiai su sandais *gáudyti, gùdas, -ė*, pvz.: *Gudas, Gudaitis, Gudanis* (tikėtina latviška), *Gelgaudas, Lygudas*.

12–13 psl., 11 vardai, M. Slančiausko surašytos pavardės su *-(i)ulis*, pvz.: *Bandžiulis, Bičiulis, Bačiulis, Baltulis, Baliulis, Batulis, Beniulis, Braziulis, Bulys, Didžiulis, Gatulis, Jarulis, Jatulis, Jeniulis, Kaziulis, Keršulis, Kukulis, Liulis, Mačiulis, Matulis, Pakulis, Pečiulis, Pranciulis, Raziulis, Sabulis, Samulis, Spudulis, Staniulis, Stasiulis, Tamulis, Vaičiulis, Veniulis, Valiulis, Žigulis*. Į šį sąrašą pateko trimis žvaigždutėmis atskirtos trys pavardės su sandu *-(i)uolis*, pvz.: *Skruolis, Šniuolis, Vijuolis*.

14 psl. (12 vardai) M. Slančiausko surašytos pavardės su sandu *-(g)inis (as)* ir tarmine jo forma *-(g)ins*, kuri sietina su žodžiu *ginti* ir vartojama dvikamienio asmenvardžio antruoju sandu, pvz.: *Butgins, Dauginis, Metgins, Ogins, Tautgins, Vidginis, Virginis. Metgins* ir *Ogins* galėtų būti latviškos pavardės. Prie vienos pavardės skliausteliuose M. Slančiauskas užrašė taip: *Longins (lotynu)*.

15 psl. (13 vardai) M. Slančiausko užrašyti Saločių parapijos (Pasvalio r.) pavardės ir kaimų vardai, todėl prie įvardijimo skliausteliuose yra nuoroda (*saločiu parapijoje pavardės* „Saločių parapijoje pavardės“). Čia grupuoti asmenvardžių ir vietovardžių M. Slančiauskas nesistengė, o tiesiog surašė viską, ką pateikė koks nors žmogus, tikėtina, gyvenęs Saločiuose ar kilęs iš Saločių parapijos. Iš pavardžių minėtinos: *Meldutis, Ožela, Mičiuks, Matulions, Dulmans, Mašals, Mašaliuks, Mikaliuns, Tijunas, Užkurs, Švežiks, Putelis, Čepulis, Kepuls, Žiedelis, Verkys, Kriaučiuns, Liesvenčiuns, Liudvigs, Šaučiuns, Strielčiuns*. Viena pavardė nėra aiškiai užrašyta: *Kulbokas?* M. Slančiauskas nuosekliai rašo galūnes tų pavardžių, kurios baigiamos *-is*, o kiti baigmenys trumpinami. Iš vardų minėtini *Indre, Tuoms, Aleksandra, Liudvigs, Rapols, Vince*. Pirmieji du pateikti prie pavardžių, o kiti už žvaigždutčių, Slančiausko naudojamo skiriamąjo ženkle. Antrame stulpelyje surašyti *vardai sodžiu* „vardai sodžių“. Iš jų minėtini: *Bajorai, Baltpamušis, Dziontoniai (Dcietoniai?), Dzeltenpamušis, Gniaužei, Grybkelei, Kemenai, Kubiliunai, Sadogala, Šakarnei, Tervedenai, Žilpamušis*.

Lingvistinė ir statistinė *Vardų* skyriaus apžvalga

Žodynėlio *Lietuviški vardai* pirmoje dalyje pateikta 240 pavardžių iš Jonišio apylinkių, 26 – iš Pasvalio r., Saločių ir 12 kaimų pavadinimų iš Saločių. Iš viso M. Slančiausko surašyta 274 asmenvardžiai ir vietovardžiai. Asmenvardžiai M. Slančiausko suskirstyti pagal sandarą⁵. Pirmiausia surašytos dviskiemenės patroniminės

⁵ Autorė laikosi Vitalijos Maciejauskienės išsakytos nuomonės dėl pavardžių vertinimo darybos požiūriu. Plačiau žr. Maciejauskienė 2001: 167–187.

kilmės pavardės ir po ženklo = pateikiami jų variantai su priesagomis (žr. *Vardai*). M. Slančiausko surašytos pavardės, sietinos ir su apeliatyvais, ir su tikriniais žodžiais (*akis, bičiulis, Rimas, Romas*). Keletas pavardžių (*Sutkunas, Ginkunas, Juodeikis, Tautinis* ir pan.) yra tapę vietovardžiais⁶.

Palyginus pavardes su *Lietuvių pavardžių žodynu* (toliau LPŽ) paaiškėjo, kad 81 pavardė iki šiol žinoma Jonišio, Skaistgirio, Žagarės ir Kriukų apylinkėse (žr. 1 priedo lentelę). 88 pavardės taip pat minimos LPŽ, bet Jonišio apylinkėse jos nėra fiksuotos, o žinomos Šiaulių apylinkėse (apie Meškuičius, Gruzdžius, Šakyną) (žr. 2 priedo lentelę). 51 pavardė nėra įtraukta į LPŽ, bet daugelis pavardžių (ar jų šaknų) atitikmenų rasta Lietuvių kalbos instituto Vardyno skyriaus Istorinių asmenvardžių kartotekoje (LKI VS IAK). Keletas pavardžių, tikėtina, yra latviškos⁷ (žr. 3 priedo lentelę).

Pasvalio r. Saločių parapijos pavardės, kurių yra 26, pasiskirsto taip: 20 jų yra LPŽ ir žinomos Pasvalio krašte, 2 pavardės aptinkamos Jonišio krašte, o 4 pavardžių atitikmenų esama LKI VS IAK (žr. 4 priedo lentelę).

Daugiausia M. Slančiausko užrašytų pavardžių su priesagomis *-(i)ulis* ir *-eikis*, atitinkamai skaičiais 36 ir 32⁸. Su priesagomis ir jų variantais *-ela, -elis* ir *-(i)unas, -(i)unis* užrašyta po 6–7 pavardes⁹. Su priesagomis *-aitis, -(i)uolis, -(i)ulis* M. Slančiausko surašyta po 3 pavardes. Dvi pavardės pateiktos su priesaga *-(i)uk(a)s* ir po vieną pavardę su priesagomis *-ylius, -(i)on(i)s, -an(a,i)s, -al(a)s, -ur(a, y, i)s, -ika(a)s, -okas, -ol(a)s* (žr. 6 priedo lentelę)¹⁰. Pavardžių su priesagomis iš viso esama 148, o pačių priesagų ir jų variantų – 17. Be dažniausiai asmenvardžių tyrėjų nurodomų priesagų *-aitis, -(i)ūnas* ir mažiųjų priesagų *-elis, -elė, -(i)ukas*, M. Slančiausko pateikta pavardžių su patroniminėmis priesagomis: *-eikis, -(i)unis, -(i)uolis, -ylius, -(i)on(i)s, -an(a,i)s, -al(a)s, -ur(a, y, i)s, -ika(a)s, -okas, -ol(a)s* ir mažybine *-(i)ulis* (žr. 1 lentelę).

M. Slančiausko surašytos ir senosios pavardės, kurių pagrindas – dvikamieniai asmenvardžiai (žr. 7 priedo lentelę)¹¹. Žodynelio *Lietuviški vardai* pirmoje dalyje *Vardai* senosios dvikamienės pavardės sudaromos iš 9 kamienų, kurie eina pirmuo-

⁶ Sutkūnai (Šiaulių r.), Ginkūnai (Šiaulių r.), Juodeikiai (Jonišio r.), Tautiniai (Šiaulių r.)

⁷ Plačiau žr. ЛАФ 187–191.

⁸ Vardyno tyrėjai išskiria patroniminės kilmės pavardes su priesagomis *-aitis, -ėnas, -(i)onis, -(i)ūnas, -elė, -elis, -ėlis, -ikas, -(i)ukas, -utis, -užis, -iška, -iškis*. Plačiau žr. LPŽ 14; Maciejauskienė 1991: 230; 1994: 5, 84; Ragauskaitė 2005: 34, 37.

⁹ Apie pavardžių variantus plačiau žr.: *Lietuvių pavardžių žodynas* 1985: 17–18; Maciejauskienė 1991: 118–119; 1994: 53–63; Ragauskaitė 2005: 92.

¹⁰ Apie pavardes su mažybėmis priesagomis plačiau žr.: Maciejauskienė 1991: 240; 1994: 12–13; Ragauskaitė 2005: 100, 103, 104.

¹¹ Apie dvikamienes pavardes plačiau žr. Maciejauskienė 1994: 83, 91–92; Maciejauskienė 2001: 178.

ju arba antruoju dvikamienės pavardės sandu (iš viso pateikta 118 pavardžių). Iš jų net 25 pavardžių sandas – etimonas *-kūnas*; 22 – *Taut-*, *-tautas*; 17 – *-akas*, *-akis*; 14 – *Gail-*, *-gaila*, *-gailin(a)s*, *-gilas*; 12 – *Ram-*, *Rom-*, *Rim-*, *-rimas*; 11 – *-mantas*, *-mantis*; 8 – *-ginis*, *-gins*; 5 – *Gud-*, *-gudas* (žr. 7 priedo lentelę).

Daugiau nei prieš šimtą metų Slančiausko užrašytų pavardžių iki šių dienų Lietuvoje vartojama 71,1 %. Istoriskai paliudytų M. Slančiausko užrašytų pavardžių yra 28,9 % (žr. LKI VS IAK).

1 LENTELĖ. M. Slančiausko surašytos pavardės su priesagomis ir dvikamienės pavardės

Pavardės su priesaga	Pavardžių skaičius	Dvikamienės pavardės	Pavardžių skaičius
<i>-(i)ulis</i>	36	<i>-kūnas</i>	25
<i>-eikis</i>	32	<i>Taut-</i> , <i>-tautas</i>	22
<i>-ela</i> , <i>-elis</i>	Po 6	<i>-akas</i> , <i>-akis</i>	17
<i>-(i)unas</i> , <i>-(i)unis</i>	Po 7	<i>Gail-</i> , <i>-gaila</i> , <i>-gailin(a)s</i> , <i>-gilas</i>	14
<i>-aitis</i> , <i>-(i)uolis</i> , <i>-(i)ulis</i>	Po 3	<i>Ram-</i> , <i>Rom-</i> , <i>Rim-</i> , <i>-rimas</i>	12
<i>-(i)uk(a)s</i>	2	<i>-mantas</i> , <i>-mantis</i>	11
<i>-ylius</i> , <i>-(i)on(i)s</i> , <i>-an(a, i)s</i> , <i>-al(a)s</i> , <i>-ur(a, y, i)s</i> , <i>-ika(a)s</i> , <i>-okas</i> , <i>-ol(a)s</i>	Po 1	<i>-ginis</i> , <i>-gins</i>	8
		<i>Gud-</i> , <i>-gudas</i>	5

Žodynėlyje M. Slančiausko užrašyti 12 Pasvalio r. Saločių parapijos kaimų pavadinimai lyginti su *Vietovardžių žodynu* (toliau VŽ), *Lietuvos TRS administracinio-teritorinio suskirstymo žinynu* (toliau Ž I, Ž II) ir LKI saugomu mašinarščiu *Gyvenamųjų vietų sąrašai* (toliau LKI GVS). Daugiausia vietovardžių yra patekę į Ž I ir II dalis, net 8. 3 iš jų įtraukti į VŽ. 1 yra paminėtas LKI GVS saugomame vietovardžių bylų mašinarštyje (žr. 5 priedo lentelę)¹².

¹² Apie vietovardžių bylas plačiau žr. LVŽ XVII–XVIII.

Apibendrinant šią žodynėlio *Lietuviški vardai* dalį galima teigti, kad asmenvardžių ir vietovardžių kaita per daugiau nei šimtą metų nėra labai ryški, o tai rodo asmenvardžių ir vietovardžių vartojimo stabilumą.

Kas=kits

16 psl., M. Slančiausko įvardytame *Kas=kits*, trimis stulpeliais yra pateikti žodžių *tėvas, sūnus, vaikas; motina, duktė, sesuo; ponas, žmogus* įvairių mažybinių priesagų vediniai. M. Slančiauskas pastebi, kad vartojami dveji žodžiai dukrai ir seseriai įvardyti, todėl jie ir jų vediniai pateikiami su brūkšneliu arba atskirai, plg.: *Dukte – dukra, Sesuo – sesuva, Motina, Moče*. Iš priesagų minėtinos: a) *-aitis, -aitė (tevaitis, sunaitis, vaikaitis, Motinaite, Dukraite, Dukraite, sesaite, seseraite, ponaitis, žmogaitis)*¹³; b) *-elis, -ela |-(i)ala*, pvz.: *tevelis, Motinela, sunelis, Duktiala – dukriala, Vaikelis, seserela, ponelis, žmogelis*; c) *-ytis, poz.: tevytis, sunytis, Vaikytis, Motinyte, sesyte – seseryte, žmogytis*; d) *-utis*, pvz.: *tevutis, sunutis, Vaikutis, žmogutis*, e) *-utis, -(i)utė*, pvz.: *močiute, dukrute, žmogutis*, f) *-(i)ukas, poz.: poniukas*.

M. Slančiausko pateikti ir dviejų priesagų (dvipakopiai) minėtų žodžių vediniai: *-elaitis (tevelaitis, sunelaitis, ponelaitis), -utėlis, -utėla (tevutelis, sunutelis, Vaikuteelis, močiutela), -užėlis, -užėla (tevuželis, sunuželis, Vaikuželis, dukružėla, ponuželis, žmogučelis), -utytis (sunutytis), -elytis (Vaikelytis, žmogelytis), -elaitis, -elaitė (seselaite, žmogelaitis), -eliukas (poneliukas), -utėlis (ponutelis, žmogutelis)*. Dvipakopių priesagų vedinių daugiausia iš vyriškosios giminės minėtų žodžių formų.

Lingvistinė ir statistinė

Kas=kits skyriaus apžvalga

Antroje žodynėlio *Lietuviški vardai* dalyje *Kas=kits*, tiksliau, viename puslapyje, M. Slančiauskas trimis stulpeliais yra surašęs 57 žodžius. Tai iš 8 paprastųjų (pirminių) daiktavardžių padaryti vediniai. 6 iš jų nusako giminystės ryšius ir yra giminystės terminai, o 2 – įvardija asmenį ir nusako jo socialinį sluoksnį. Iš giminystės terminų, pirminių daiktavardžių *tėvas, sūnus, vaikas, močia, motina, duktė, dukra, sesuo, seserys* yra pateikti 43 priesaginiai vediniai: iš jų 34 vienos priesagos vediniai, 23 – dviejų priesagų vediniai (žr. 11 ir 13 priedo lenteles). 14 vienpakopių ir dvipakopių priesaginių vedinių pateikta iš žodžių *žmogus* ir *ponas* (žr. 12 priedo lentelę). Kodėl M. Slančiaus-

¹³ Visame šiame puslapyje tik pirmieji žodžiai rašomi didžiąja raide, bet žodžių *Motina, Duktė* ir *Vaikas* visi vediniai autoriaus pradedami didžiąja raide. Straipsnyje laikomasi M. Slančiausko rašybos.

ko buvo pasirinkti šie žodžiai, sunku dabar pasakyti. Viena tik aišku: jie kalboje dažniausiai vartoti, o mažybinių-maloninių formų žodžiai, jų darybos įvairovė ir vartojimas yra tarminės kalbėsenos ypatybė, iki šiol išlaikyta visų lietuvių tarmių, ne išimtis ir Jonišio šnektos, kuriose girdėtus žodžius M. Slančiauskas surašė žodynėlyje¹⁴.

M. Slančiausko užrašyti priesaginiai vediniai su dažniausiomis ir populiariausiomis lietuvių kalboje deminutyvinėmis priesagomis *-aitis*, *-aitė*; *-elis*, *-(ia)ela*; *-ytis*, *-yte*; *-utis*, *-(i)ute*¹⁵. Deminutyviniai vediniai sudaromi su paminėtų priesagų junginiais *-elaitis*, *-elaite*; *-elytis*; *-utelis*, *-utela*; *-utytis*; *-uželis*, *-užela*¹⁶. Priesagos *-ina* vedinys *motina* deminutyvinę reikšmę jau praradęs nuo XVI–XVII a. (Ambrazas 2000: 106–107, 195). Šio žodžio dvipakopių vedinių su *-inaite*, *-inela*, *-inyte* deminutyvinė reikšmė akivaizdi. Darybine prasme skaidomas ir kuopinis arba ypatybės turėtojų grupei priskiriamas priesagos *-uva* vedinys *sesuva* (Ambrazas 2000: 51, 181).

Žodžiai su viena deminutyvine priesaga sudaro 59,6 % visų M. Slančiausko užrašytų žodžių. Priesagų *-aitis*, *-aite* ir *-elis*, *-ela* vediniai sudaro 15,8 %, priesagų *-utis*, *-(i)ute* – 12,3 %, o *-ytis*, *-yte* – 10,5 % visų vedinių (žr. 2 lentelę).

Dvipakopių deminutyvų *Kas=kits* dalyje yra 40,4 %. Su priesagomis *-utelis* ir *-uželis*, *-užela* jie sudaro 10,5%, su priesaga *-elaitis*, *-elaite* – 8,8 %, o su *-elytis*, *-elyte* – 3,5 %.

Deminutyvinė priesaga, kaip darybinis elementas, ne visada vartojamas mažybinei reikšmei žymėti, plg.: *močiute* ir *močiutela*, arba *ponelis*, *poniukas*, *poneliukas* (Macienė 2005: 35–41).

2 LENTELĖ. Slančiausko užrašyti vienpakopiai ir dvipakopiai deminutyvai.

Pamatiniai žodžiai	Vienpakopės priesagos	Dvipakopės priesagos
<i>dukra</i> ,	<i>-aitė</i> ,	<i>-elaite</i> ,
<i>duktė</i> ,	<i>-aitis</i> ,	<i>-elaitis</i> ,
<i>močia</i> , <i>motina</i> ,	<i>-(ia)ela</i> ,	<i>-elytis</i> ,
<i>ponas</i> ,	<i>-elis</i> ,	<i>-inaite</i> ,
<i>seserys</i> ,	<i>-ina</i> ,	<i>-inela</i> ,
<i>sesuo</i> ,	<i>-yte</i> ,	<i>-inyte</i> ,
<i>sūnus</i> ,	<i>-ytis</i> ,	<i>-utela</i> ,
<i>tėvas</i> ,	<i>-(i)ute</i> ,	<i>-utelis</i> ,
<i>vaikas</i> ,	<i>-utis</i> ,	<i>-utytis</i> ,
<i>žmogus</i>	<i>-uva</i>	<i>-užela</i> , <i>-uželis</i>

¹⁴ Plačiau žr. *Joniškio šnektų pratimai ir tekstai* 2001: 35.

¹⁵ Apie deminutyvų gausumą lietuvių kalboje ir deminutyvines priesagas plačiau žr. DLKG 87–93; Ambrazas 2000: 93, 97, 103, 108, 109, 127.

¹⁶ Apie dviejų priesagų vedinius plačiau žr. DLKG 93–94.

Antroje dalyje *Kas=kits* į akis krinta M. Slančiausko didžiųjų raidžių rašyba. Kiekvienas pamatinis žodis pradedamas didžiąja raide, o vediniai – mažąja. Tik trijų žodžių – *Motina, Duktė, Vaikas* – ir jų vedinių pirmoji raidė nuosekliai rašoma didžioji. Kodėl M. Slančiauskas rašė didžiąsias raides, galima tik spėlioti. Gal dėl to, kad Slančiauskų šeimoje augo keturios dukterys, gal dėl to, kad gimę du sūnūs netrukus mirė, gal dėl to, kad M. Slančiauskas po pirmosios žmonos Barboros Čeputytės mirties vedė antrą žmoną Oną Zalogaite... Vienaip ar kitaip mažytume, bet didžioji raidė tikrai nebuvo atsitiktinė.

Vardai=ir=vadinimai (nušaukimai)

Nuo 17 iki 23 psl. abėcėlės tvarka M. Slančiausko surašyti ir trumpai apibūdinami etnonimai, etninių grupių pavadinimai, įvairūs tautosakoje aptinkami būtybių pavadinimai. Visi iškelti žodžiai autoriaus pavingiuoti, skliaustuose pateikiama sinonimų. Kiekvieną antraštinį žodį M. Slančiauskas paaiškina vienu ar keliais sakiniais. Trečiosios dalies *Vardai=ir=vadinimai (nušaukimai)* aiškinamus žodžius galima suskirstyti į kelias grupes ir aptarti tokia tvarka: etnonimai (tautų ar etninių grupių pavadinimai ir jų aiškinimai); socialinių grupių pavadinimai, religiniai pavadinimai, kitokie pavadinimai ir tautosakoje vartojami pavadinimai. Jiems aptarti tinka opozicijos *savas | saviškis (arba atpažįstamas), savas | savitas* vertinamasis kriterijus.

Tautų ar etninių grupių pavadinimams tinka opozicija *savas | saviškis*. Slančiauskas vartoja pavadinimą *lietuvininkai* ir lietuvininką suvokia kaip Didžiosios ir Mažosios Lietuvos lietuvių, –ę ir, iš dalies, prūsų, pvz.: *Girenai ar Giruzei, tai buvę buvo kita kart Lietuvininkai tuo vardu; Herulei tie patys kas Girulei.; Prusai, daug lietuvininku yra.*¹⁷ Iš Lietuvos etninių grupių M. Slančiauskas mini tik dvi – dzūkus ir žemaičius: *Džiukai, Suvalku gubernijo vienam šmote lietuvius dziukais vadin.; Žemaitėi, tai tie patys lietuvininkai, tiktai jie kalbedami žemaičiuoja ir gyven toj pusej ant pajure žemesniojo vietoj Lietuvoj. Saviškis ir gudas, plg.: Gudai, senoves buvo lenkai ir rusai vadinami, dabar žemaičiai vadin tuos pačius lietuvius kas given ant Vilniaus toj pusej. M. Slančiausko minimos ir istorinės gentys: *Jatvežei, Jatvingai, Juodvyžei, tai buvę Lietuvių tautos žmonelei, bet par daug daugybes kariu juos išžudę; Scitai arba Skitai tai buvę lietuviu senoves vardas kol da lietuvoj jie negy (nebaigta); Trakai, tai musu lietuviu gimine.* Taigi *savas ir saviškis* yra kiek skirtingai kalbant, gyvenantis skirtingose Lietuvos ar kaimyninėse žemėse, žmogus.*

Savas | lengvai atpažįstamas opozicija M. Slančiauskas nusako tautas, kurios yra turėjusios su Lietuva istorinių ryšių, todėl, anot M. Slančiausko, nereikalingos

¹⁷ M. Slančiauskas aiškinamųjų sakinių pabaigoje nenuosekliai deda tašką.

platesnio aiškinimo, plg.: *Graikai* – (*Greikai* – *Grekonys*), *senei visur minavojami žmonys*; *Prancūzai*, *visi Žemaičiai žina*; *Švedai*, *nuo senoves minavojami ir musų visiem žinomi*; *Turkai* *girdeti ir daugumai matyti žmonys*; *Vokečiai*, *labjausei pažystami musu kaimynai iš gilios senoves*; *Žuivedai arba Švedai netoli nuo musu už mares*; *Žydai teipat nuo senų laiku mums ir visame pasviety pažystama tauta*.

Gerai (ar kiek menčiau) pažįstamos tautos M. Slančiausko nusakomos taip pat labai trumpai, plg.: *Danai*, (*Dakai*) *Danije mums mažai ta žeme pažystama, kad ir netoli*; *Estai*, *tai tie patys kas Čiuknas*; *Finnai*, *teip pat Čiuknu veislas gyven anapus Peterburgo*; *Zaksai arba Saksai*, *Saksonijos vokelei*; *Igaunai*, *latviškai tie patys Čiuknas*; *Ingelčikai* *tai Anglikai, anglikonai*; *Kaklai*, *tai maskoliu kartos žmonys*; *Valakai* *dabar Italais vadinasi apie Ryma* (– Roma); *Rusai* (– Ruskei) *tai musu karalystes Maskolei – Slavonai*; *Rusynai*, *tie gyven po Austrijos valdze Slavonu tautos žmonys*.

Tautos M. Slančiausko įvardijamos ir pagal opoziciją *savas* | *savitas*. Kaip savitumas minimas kovinis ar karinis tautos išskirtinumas, pvz.: *Tutorai arba Tatarai seniaus lietuviams labjaus buvo pažystami karese*. M. Slančiauskas pastebi ir tokį tautos bruožą, kaip prisitaikymas, pvz.: *Vokžydžei*, *tai žydai vokiškai apsiredę ir kalba taiso po vokišku skambejimu*. Šalies pavadinimų aiškinimuose atsispindi gamybinis išskirtinumas, žinomas ir vertinamas Lietuvoje, plg.: *Anglikai*, (*Anglikonai*, *Angeliškai*): *tie nuo senų senoves mums žinomi; iš anglijos visokius gelžies ir geriause pliena daiktus gaunama*; *Holendai* – (*Olandai*) *drobes olendriškas lenderskas drobes geresniosios perkant*. M. Slančiauskas iškelia kultūrinį šalies išskirtinumą, nusako žmonių pragyvenimo lygį, pvz.: *Gotai*, *buvę vokiški žmonys*; *raštai gotiški, bažnyčias gotiška stiliaus*; *Čiuknas*, *gyven už Rygas, prasni žmonelei*. Pagal tautos gyvenimo būdo išskirtinumą (pavyzdžiui, nebūdingą lietuviams elgesį) M. Slančiauskas pamini tik kelias tautas: *Cigonai*, *pas mums ir visur gerai žinomi juodi žmonys, arklių mainininkai, vagys, sukčiai, šalbierei*; *Kalmukai (Kalmikai)* *tie asų iš Tutoriu kartos žmonys, jie esdavę kita karta žmonis, tiktai dabar juos atpratini*.

Iš socialinių grupių pavadinimų M. Slančiauskas pamini tik *bajorus*, *ūkininkus* ir *įnamius*, apibūdinamas juos pagal nuosavybės turėjimą ir hierarchinį išskirtinumą, plg.: *Bajorai*, *visiem žinoma musu aukštesnioji žmonių karta*; *Ukininkai*, *musu žemturei*; *Ynamei*, *tai musu grintelninkai sodiečiai ir prie miesteliu pakraščių kas tur sava šioke – toke grintele arba koki mažuma žemes*.

Trečioje žodynėlio *Lietuviški vardai* dalyje *Vardai=ir=vadinimai (nušaukimai)* žmonių grupės išskirtos ir religiniu pagrindu. Iš jų minėtini *žiniai* ir *bambizai*, plg.: *Žinei* *tai senoves Lietuvių kuningai – žinei, žiniūnai – žinotojai*, *Bambizai*, *musu katalikai vadin teip kalvynus ir liuterus*.

Prie kitų pavadinimų priskirtini tokie žmonių ar žmonių grupių pavadinimai, kuriais nurodomas koks nors žmogaus išskirtinumas pagal išvaizdą, elgesį, gyvenimo būdą ar pan. M. Slančiausko užrašyti žodžiai *anarchistas*, *bačkyras*, *burliokas*,

eidukas, šunburnis, vingras, žygūnas aiškinami taip: *Anarchistai*, asą dabar kilę labai nedori žmonys, jie deginą ir partiją karalystes, mušą valdonus ir vyresnybę; *Bačkylrai*, asą tokie kai bosai žmonys, jie edą arklius, šunis, kates. Musu pryzodis: *Driuts*, kai *Bačkylrs*; *Burliokai*, kur pas mums ateina iš maskolijes apžėlę su raudonais iš kelinių ištrauktai marškineis; *Eidukai*, senovej buvę tokie žmonys iš blauzdų išpjaustytais raumenais, jie labai greitai begdavę, ant vietas ne – nustovėdavę, jie gromatas nešiodavę; *Šunburnei*, asa toki žmonys viena puse burnos apželus šunies plaukais. Kita kartą maskolei eidami ant kares su turkais tuos šunburnius varę surakytus, jie pamatę žmogų čypdavę čyp – cyp kai šunys. Jie žmonis edą; *Vingrai*, mums visiem žinomi žmonys su vaistai vaikščioj kas meta; *Žygūnai* (= *Žygunotai*) kuningai musu žygiuotojai, žiniu nešiootojai senoses gadynes.

Tautosakoje vartojamus pavadinimus, kuriais įvardijami tariamai egzistavę žmonės-gyvūnai, M. Slančiauskas taip pat surašė. Iš jų minėtini *abrinakiai*, kurie apibūdinami kur kas plačiau ir išsamiau nei kitų grupių pavadinimai. Tai tik patvirtina M. Slančiauską buvus tautosakos rinkėją ir išmanytoją, plg.: *Abrinakei*: gyvena kažinkur toli už mariu ant saliu. Jie asanti tiktai viena akis kakto kai abrine – (vogone – skučiula) kai kada paklystą ant mariu keleivei su akrotais, tai tie abrinakei kartais sugavę suedą. Dar plačiau M. Slančiausko aprašytos *raganos*, *raganiai* ir *viltakai*. Nusakomi tapimo jais būdai, kenkėjiška veikla, bausmės priemonės ir jų veiklos atspindys liaudies papročiuose, plg.: *Raganas ir Raganei*, tai musu krašte buvę kita karta tokie burtininkai kas apiburdavę, pagadindavę su savo burtais. *Raganas* švento Jono nakti lakstydavuses, iš karvių piena atimdavusias, senus ir jaunus žmonis pagadindavusias. Kai jes nutverdavę be gadinant, beburent, tai mesdavę jes žmonys į vandenį, o kai ji turedavus rankoj nor samti tai ji ir neskesdavus, neprigiardavus, tai daugiau je ant laužo sudegindavę, bet kai ir ji visa sudegdavus bet širdis jos su liadais apšakų apgargažejus palikdavus, bet, jei ir širdis ant karto sudegdavus tai toji nebuvus ragana; *Viltakai*, kita kart iš žmonių vilkas pavirsdavę ir pasiversdavę. Galedavę su vandeniū užduot – užgert kad viltaks gerdams sakydavęs „sveiks“ antrasis atsakydavęs „deku“ tai ir atiduodavęs sava liga kitam.

Rankraštinio žodynėlio *Lietuviški vardai* trečiąją dalį *Vardai=ir=vadinimai* (nušaukimai) galima apibūdinti kaip M. Slančiausko enciklopedinio pobūdžio rašymą.

Lingvistinė *Vardai=ir=vadinimai* (*nušaukimai*) apžvalga

Rankraštiniame žodynėlyje *Lietuviški vardai* trečioje dalyje *Vardai=ir=vadinimai* (*nušaukimai*) M. Slančiausko užrašytas ir paaiškintas 51 pavadinimas. Iš jų daugiau sia – 35 – tautų ir etninių grupių pavadinimai (žr. 8 priedo lentelę). Tautosakinių

pavadinimų – 7 (žr. 9 priedo lentelę). Įvardijimų pagal socialinį statusą ir kt. – 9 (žr. 10 priedo lentelę).

Apibūdinimą M. Slančiauskas pradeda žodžiais, nusakančiais artimumą, žinomumą, senovės kontaktus su lietuvių tauta, plg.: *gyvena, tie (asą, patys), (visi) visiems žinomi (žino), (kuningai) mūsų, kur pas mums ateina, senovėj buvę, tai (tie, buvę, žmonys, buk, musu, žydai,), girdėti, kitąkart, labiausiai pažystami*. Taip M. Slančiauskas nusako *savas|saviškis, savitas* opozicijas. Dažniausiai vartojami žodžiai *asą, tai, tie, buvę*.

Apibūdinama paprastai vientisiniu išplėstiniu sakiniu (kartais su vienušėmis sakinio dalimis), pvz.: *Girenai ar Giruzei, tai buk buvę kita kart Lietuoninkai tuo vardu; Čigonai, pas mums ir visur gerai žinomi juodi žmonys, arklių mainininkai, vagys, sukčiai, šalbieri*.

M. Slančiauskas nevengia ir platesnio apibūdinimo vientisiniais sakiniais, tarp kurių dedamas kablelis, todėl jie laikytini sudėtiniais sujungiamaisiais bejungtukiais sakiniais, plg.: *Anglikai, (Anglikonai, Ilgeliškai): tie nuo senu senoves mums žinomi; iš anglijos visokius gelžies ir geriause pliena daiktus gaunama. Kalmukai (Kalmikai) tie asą iš Tutoriu kartos žmonys, jie esdavę kita karta žmonis, tiktai dabar juos atpratın*¹⁸.

Vartojamas ir sudėtinis prijungiamasis sakiny, plg.: *Scitai arba Skitai tai buvę lietuviu senoves vardas kol da lietuvoj jie negy* (M. Slančiausko nebaigtas žodis).

Sudėtingesnis tekstas autoriaus kuriamas tuomet, kai apibūdinami mitologiniai ar pasakų veikėjai. Pavyzdžiui, tekstas apie raganas ir raganius kuriamas iš vientisinių ir sudėtinių sakinių taip, kad susidarytų tinkamas aiškinamo žodžio aprašymas (žr. *Vardai=ir=vaadinimai (nušaukimai)*).

Aptariamąsios dalies *Vardai=ir=vaadinimai (nušaukimai)* vientisinių ir sudėtinių sakinių santykis 39:17. Iš viso yra 56 sakiniai. Apibūdinimuose vientisiniai išplėstiniai sakiniai sudaro 69,4 %, o sudėtiniai sujungiamieji bejungtukiai ir prijungiamieji – 30,4 % visų sakinių.

M. Slančiauskas vartoja šiuos skyrybos ženklus: brūkšnį, skliaustus, kablelį, tašką ir dvitaškį. Taškas, kaip sakinio pabaigos ženklas, dedamas sakinio pabaigoje, bet nenuosekliai: po aštuonių sakinių taškas nepadėtas. Dvitaškiu M. Slančiauskas kartais atskiria aiškinamuosius žodžius, pvz.: *Abrinakei: gyvena kažinkur toli už mariu ant saliu*. Brūkšniu M. Slančiauskas atskiria sinonimus, kurie paprastai pateikiami suskliausti, atskirti brūkšniais ar lygybės ženklu, pvz.: *abrine – (vogone – skučiula); Graikai – (Grekai – Grekonys); Holendai – (Olandai); Lietuoių kuningai – žinei, žiniūnai – žinotojei; Žygunai (= Žygunotai)*. Brūkšniu atskiriamas priešdėlis *ne-* su veiksmožodžiu ar veiksmožodžio formomis (*ne – nustovėdavę*) arba stabilieji žodžiai

¹⁸ Plačiau žr. Labutis 1998: 172–177.

junginiai (*šioke – toke*)¹⁹. Pagrindinis M. Slančiausko vartotas skyrybos ženklas – kablelis, kuriuo atskiriama: a) aiškinamasis žodis; b) vienuarūšės sakinio dalys; c) sudėtiniai sujungiamieji bejungtukiai sakiniai; d) sudėtiniai prijungiamieji sakiniai, pvz.: *Anarchistai, asą dabar kilę labai nedori žmonys, jie deginą ir partiją karalystes, mušą valdonus ir vyresnybę; Cigonai, pas mums ir visur gerai žinomi juodi žmonys, arklių mainininkai, vagys, sukčiai, šalbierei; Kalmukai (Kalmikai) tie asą iš Tutoriu kartos žmonys, jie esdavę kita karta žmonis, tiktai dabar juos atpratin; Danai. (Dakai) Danije mums mažai ta žeme pažystama, kad ir netoli.*

Kabliataškis M. Slančiausko pavartotas tik kartą sudėtiniame sujungiamajame bejungtukiam sakinyje, pvz.: *Anglikai, (Anglikonai, Ingeliškai): tie nuo senu senoves mums žinomi; iš anglijos visokius gelžies ir geriause pliena daiktus gaunama.*

Aiškinimai M. Slančiausko paremti šiais vertinamaisiais kriterijais: a) santykių su Lietuva; b) gamybinių ir produkcijos kokybės; c) karo ir karingumo; d) religijos ir jos sklaidos; e) gyvenimo būdo ir elgesio; f) žmogiškumui nepriimtinių savybių; g) charakterio, ištvermės išskirtinumo; h) kalbos, aprangos išskirtinumo.

Skyrelio *Vardai=ir=vadinimai (nušaukimai)* aiškinimais atspindimas XIX a. pab. ir XX a. pr. vertybinės, kultūrinės, istorinės, bendruomeninės patirties ir prigimtinių nuostatų.

RANKRAŠTINIO ŽODYNĖLIO LIETUVIŠKI VARDAI RAŠYBA IR TARMĖS ATSPINDŽIAI

Rašyba ir tarmės atspindžiai

Visos M. Slančiausko vartojamos raidės tokios, kaip bendrinėje kalboje. Iškeltuose žodžiuose retsykliais aptinkama raidė Ž, plg.: *Žygunai, Žygunotai, Žinei, Žemaičiai*²⁰. Tokia rašyba nenuosekli, nes aiškinant iškeliamą žodį vartojama raidė ž, pvz.: *žinei, žiniunai, žinotojei, žygiuotojei, žiniu.*

M. Slančiauskas laikosi fonetinės rašybos, t. y. rašo taip, kaip pats taria²¹. Fonetinė rašyba geriausiai atspindima žodžio galūnėmis, pavyzdžiui, daugiskaitos vardininko ar įnagininko linksnių formos, kurių galūnė *-(i)ai* po minkštinaimojo balsio,

¹⁹ Apie stabiliuosius žodžių junginius plačiau žr. Marcinkevičienė 2001: 81–98; Švambarytė-Valužienė 2013.

²⁰ Paliekamos didžiosios raidės ten, kur M. Slančiauskas yra jas parašęs.

²¹ Apie skyrybą plačiau žr. psl. 11–12, dalyje „Vardai=ir=vadinimai (nušaukimai)“:

rašomos: *Abrinakei, keleivei, Igaunei, Jatvežei, Juodovyžei, sukčei, šalbierei, žmonelei, Giruzei, žemaičiai, Herulei, žmonelei, Raganei, Ruskei, Maskolei, Šunburnei, Tutorei, žemturei, Vienakei, Vokečei, Vokžydžei, Ynamei, sodiečiai, Žinei, žinotojai, žygiuotojai, nešiotojai, marškineis*. Net prieveiksmio forma *labjausei* parašyta su *-ei*.

Vakarų aukštaičių šiauliškių patarmės šiaurinės dalies, apimančios Joniškio rajoną, kai kurios iš skiriamųjų ypatybių yra: a) nekirčiuotų ilgųjų balsių trumpinimas, b) žodžio pradžios *e, ei* vertimas *a, ai*, c) galūnių trumpinimas, d) *l* kietinimas prieš balsius *e, ę, ei, é, e*) šlekiavimas²². Šios ypatybės gerai atspindėtos vakarų aukštaičio šiauliškio M. Slančiausko žodynėlyje *Lietuviški vardai*. Išmetamas galūnės *-as* balsis *-a* vardažodžių vienaskaitos vardininko linksnyje, nekaitomose veiksmožodžio formose, pvz.: *vilkaks*, „*sveiks*“, *gerdams*, *Driuts*, *Bačkys*, *Kriauciuns* „Kriauciūnas“, *Liudovigs* „Liudvikas“, *Butginas* „Butginas“.

Vardažodžių vns. v. l., k. l. ir dgs. v. l., vt. linksnių galūnė *-ė, -ės* M. Slančiausko rašoma *-e, -es*, t. y. trumpinama, plg.: *Vince* „Vincė“, *Indre* „Indrė“, *abrine* „abrinė“, *žeme, žemes* „žemė, žemės“, *už mares* „už marės, už marių“, *gadynes* „gadynės“, *karalystes* „karalystės“, *senoves* „senovės“, *pavardes* „pavardės“, *drobes* „drobės“, *kares karese* „karės, karėsė, karai, karuose“.

Asmenvardžiuose vns. v. l. galūnė *-ys* dažniausiai trumpinama (bet ne visada) ir rašoma *-is*, plg.: *Plakis* „Plakys“, *Šakis* „Šakys“, *Liulis* „Liulys“, bet ir *Kaunys, Verkys*.

Galūnių trumpinimą atspindi vardažodžių vns g. l. ir dgs. k. l. rašyba, plg.: *šioke* „šiokią“, *toke* „tokią“, *grintele* „grintelę“, *koki* „kokį“, *mažuma* „mažumą“, *žmogu* „žmogų“, *gimine* „giminę“, *Ryma* „Rymą“, *Roma* „Romą“, *liga* „ligą“, *kalba* „kalbą“, *samti* „samtį“, *je* „ją“, *kita karta* „kitą kartą“, *nakti* „naktį“, *mariu* „marių“, *saliu* „salių, salų“, *Suvalku* „Suvalkų“, *Tutoriu* „Tutorių, totorių“, *Slavonu* „Slavonų“, *miesteliu* „miestelių“, *žiniu* „žinių“, *sodžiu* „sodžių“, *saločiu* „Saločių“. Tiesa, ne visada šie linksniai rašomi be nosinės. M. Slančiausko žodynėlyje yra morfologinę rašybą atspindinčių formų, plg.: *vyresnybę, vandenį, kartą, arklių, Lietuvių, karvių, apšakų, musų, žmonių, pakraščių*.

Vardažodžių ir įvardžių vns vt. l. trumpinamas dvejomis, t. y. vartojama pati trumpiausia forma, besibaigianti balsiu *-o, -y* arba kiek ilgesnė su *-j*, plg.: *kakto* „kaktoje“, *gubernijo* „gubernijoje“, *pasviety* „pasvetyje“, *žemesniojo vietoj* „žemesniojoje vietoje“, *senovej* „senovėje“, *rankoj* „rankoje“, *toj* „toje“, *pusej* „pusėje“, *Lietuvoj* „Lietuvoje“.

Vardažodžių, linksniuojamų veiksmožodžio formų – dalyvių – ir juos pavaduojančio asmeninio įvardžio *jis, ji* ir savybinio *savas, -a* vns v. l., k. l. dgs v. l. ir g. l. galūnėse esamus balsius *-(i)a, -o(s)* M. Slančiauskas žymi balsiu *-e* arba *-a*, plg.:

²² Plačiau žr. LKTCH 60–65.

Danije „Danija“, *valdze* „valdze, valdžia“, *geriause* „geriausia“, *anglijes* „Anglijos“, *pliena* „plieno“, *maskolijes* „maskolijos“, *Saksonijes* „Saksonijos“, *pajure* „pajūrio“, *olendriškas* „olendriškos, olandiškos“, *lenderskas* „lenderskos, olandiškos“, *Rygas* „Rygos“, *gotiška* „gotiško“, *sava* „savo“, *senoses* „senosios“, *bažnyčias* „bažnyčios“, *lakstydavuses* „lakstydavusios“, *atimdavusias* „atimdavusios“, *pagadindavusias* „pagadindavusios“, *jes* „jas“.

Išskirtinai su nosinėmis rašomos linksniuojamų veiksmažodžio formų – įvairių laikų ir rūšies dalyvių vns. ir dgs. v. l., plg.: *sakydavęs, atsakydavęs, paklystą, sugavę, kilę, deginą, mušą, buvę, nešiodavę, išžudę, apiburdavę, pagadindavę, nutverdavę, mesdavę, sudegindavę, varę, pamatę, čypdavę, pavirsdavę, pasiversdavę, galedavę, apsiređę*. Tik keli dalyviai (*atiduodaves* „atiduodavęs“, *buve* „buvęs“, *asa* „asą, esą“) M. Slančiausko parašyti tarmiškai.

Trumpinamos ne tik vardažodžių formos, bet ir veiksmažodžių bendratys, asmenuojamosios veiksmažodžių formos, pvz.: *užduot, užgert, vaikščioj, tur, gyven, vadin*, bet *girdeti* „girdėti“.

Galūnių trumpinimas pastebimas ir šių dienų joniškėčių kalboje²³.

Žodžių šaknyse ilgieji balsiai *é, ū* M. Slančiausko užrašyti *e, u*, vadinasi, ilgųjų balsių trumpinimas, kaip tarminė ypatybė, yra išlaikoma, plg.: *suedą* „suėdą“, *driu-ti* „driūti“, *musu* „mūsų“, *dziukais* „dz(i)ūkais“, *Girenai* „Girėnai“, *buk* „būk“, *esda-vę* „ėsdavę“, *Prusai* „Prūsai“, *turedavus* „turėdavus“, *edą* „ėdą“, *girdeti* „girdėti“, *galedavę* „galėdavę“, „*deku*“ „dėku“, *apsiređę* „apsirėdę“, *begdavę* „bėgdavę“, *nustovedavę* „nustovėdavę“, *apželus* „apžėlus“, *Ukininkai* „Ūkininkai“, *kalbedami* „kalbėdami“, *pajure* „pajūrio“, *Tevas* „tėvas“, *sunaitis* „sunaitis“, bet *Prancūzai*.

Ilgieji balsiai *y, é, ū* trumpinami ir žodžių priesagose, plg.: *išpjaustitais* „išpjaustytais“, *apgargažėjus* „apgargažėjus, apdegusi“, *skambejimu* „skambėjimu“, *Jankunas* „Jankūnas“, *Gailiunas* „Gailiūnas“, *Kubiliunai* „Kubiliūnai“, *žmogutelis* „žmogutėlis“.

M. Slančiausko ir kiti žodžiai rašomi taip, kaip tariami, pvz.: *minavojemi* „minavojami, minimi“, *teip* „taip“, *teipat* „taip pat“.

Platusis balsis *e* žymimas *ia*, pvz.: *liadais* „ledais“, *neprigiardavus* „neprigerdavus“, *sesiala* „seselė, sesuo“, *duktiala* „duktelė, duktė“, *dukriala* „dukrelė“.

Dvibalsis *ie* užrašomas tarmiškai, t. y. verčiamas *e* arba *i(y)*, pvz.: *vokėčių* „vokiečių“, *toki* „tokie“, *pryzodis* „priežodis“.

Trumpasis *i* žymimas *y*, o tai rodo trumpųjų balsių ilginimą, ypatybę, kuri vakarų aukštaičiams šiauliškiams yra būdinga, pvz.: *styliaus* „stiliaus“, *kalvynas* „kalvinas“.

²³ Plačiau žr. *Joniškio šnektų pratimai ir tekstai* 2001 arba CD, 2005.

Vietoj ilgojo balsio *y* (*i*) M. Slančiauskas rašo *in*, arba atvirksčiai, plg.: *grintele* „grytelė“, *kuningas* „kunigas“, *surakytus* „surakintus“.

Iš tarminių ypatybių minėtina balsio *a* vartojimas žodžio pradžioje, kur bendrinėje kalboje turimas *e*, plg.: *asa* „esą“, *asqs* „esąs“.

Priebalsio *l* kietinimas prieš *e*, *ė*, *ei* tipo garsus M. Slančiausko taip pat žymimas, plg.: *skučiula* „skučiulė, iš medžio išskobtas indelis su antvožu sviestui, varškei, grietinei ar taukams įsidėti“, *veislas* „veislės“, *Motinela* „motinėlė“, *močiutela* „močiutėla“, *Dukterela* „dukterėlė“, *dukružela* „dukružėlė“, *Duktiala* „duktelė, duktė“, *dukriala* „dukrelė“, *seserela* „seserėlė“, *sesiala* „seselė, sesuo“.

Kaip šlekiavimo atvejai galimi išskirti žodžiai: *Giruzei* „Giružiai“, *valdze* „valdžia“, *zmonys* „žmonys, žmonės“ (kitur – *žmonys*), *Žemaitai* „Žemaičiai“, *Džiukai* „Džiukai“, *dziukais* „džiukais, džūkais“.

Iš morfologinių tarmybių minėtinos:

- kamienų mišimas, t. y. *i*-kamienių bei *ė*-kamienių daugiskaitos formų kaitymas pagal *a*-kamienių paradigmą, plg.: *raumenai*, *raumenais* „raumenys, raumenimis“, *žmonys*, *žmonis* „žmonės, žmonės“;
- moteriškosios giminės formų vartojimas (bendrinėje kalboje – vyriškoji giminė), plg.: *už mares* „už marių, marės“, *saliu* „salų, salės“, *kares*, *kariu* (karės, karių);
- trumpesnės formos žodžių vartojimas, plg.: *gelžies* „geležis“, *Liuterus* „liuteronus“;
- nesutrupėjusiųrieveksnių formų *seniaus* „seniau“, *labjaus* „labiau“ vartojimas;
- įvardžiuotinių formų vartojimas, plg.: *geresnioses* „geresnės“, *žemesniojo* „žemesnėje“.

M. Slančiausko žodynelyje *Lietuviški vardai* randame ir tarminį prielinksnio *par* vartojimą (*par daug* „per daug“), ir *ant* su k. l. vietai nusakyti (*given ant Vilniaus toj pusej* „gyvena ant Vilniaus toje pusėje, gyvena Vilniaus pusėje“), ir *su* su įn. l. priemonei nurodyti (*su vandeniū užduot* „su vandeniu užduoti, vandeniu pagirdyti“).

Iš tarminės leksikos minėtini vardažodžiai, kurie joniškiesčiuose iki šiol vartojami, pvz.: *kelinių* „kelnių“, *abrine* „abrinė, iš medžio išskobtas indelis su antvožu sviestui, varškei, grietinei ar taukams įsidėti“, *vogone* „vogonė, žr. abrinė“, *skučiula* „skubiulė, žr. abrinė“.

Minėtini ir kiti vardažodžiai, rečiau ar visai nevartojami bk: *žemturei* „žemturiai, kas turi žemės“, *Žygunai* „Žygūnai, kas keliauja skelbdamas žinias“, *Žygunotai* „Žygunotai, žr. Žygūnai“, *Žuivedai* „Žuivėdai, žuvėdai, švedai“, *valdonas* „valdovas, kas valdo“.

Iš vaizdingesnių veiksmožodžių ar jų formų primintini: *apgarožėjus* „apgarožėjus, sudegus gumulais“, *partiją* „niokoją“.

Kaip matyti iš anksčiau išdėstytų teiginių, M. Slančiausko žodynėlyje *Lietuviški vardai* atspindėtos įvairios vakarų aukštaičių šiauliškių patarmės fonetinės, morfologinės ir leksinės ypatybės tik dėl to, kad autorius vartojo fonetinę rašybą.

IŠVADOS

Rankraštinis M. Slančiausko žodynėlis *Lietuviški vardai*, kurį sudaro autoriaus išskirtos trys dalys: *Vardai*, *Kas=kits*, *Vardai=ir=vadinimai (nušaukimai)*, – pirmą kartą pristatomas lituanistinei bendruomenei ir visuomenei. Rankraštinis žodynėlis pirmiausia vertintinas kaip kalbos istorijos paminklas. Be to, jis vertas dėmesio ir dėl kelių lingvistinių priežasčių: dėl asmenvardžių, kaip kalbinio reiškinio, tęstinio vartojimo kalboje; dėl morfologinių, tiksliau, darybinių formantų vartojimo prieš daugiau nei šimtą šešiasdešimt metų. Svarbus jis ir psichologiniu požiūriu, dėl paties M. Slančiausko aksiologinių nuostatų ir pasaulio suvokimo ir dėl gebėjimo apibūdinti pasaulio reiškinį savitumą.

Žodynėlio *Lietuviški vardai* pirmoje dalyje *Vardai* pateikti 274 asmenvardžiai ir vietovardžiai: 240 pavardžių iš Joniškio apylinkių, 26 – iš Pasvalio r., Saločių ir 12 kaimų pavadinimų iš Saločių. Daugiau nei prieš šimtą šešiasdešimt metų M. Slančiausko užrašytų pavardžių net 71,1 % Lietuvoje vartojama iki šių dienų, o 28,9 % yra istoriškai paliudytos.

Antroje dalyje *Kas=kits* M. Slančiauskas yra surašęs 57 priesaginius vedinius. Jie sudaryti su deminutyvinėmis priesagomis *-aitis*, *-aitė*; *-elis*, *-(ia)ela*; *-ytis*, *-yte*; *-utis*, *-(i)ute*. Žodžiai su viena deminutyvine priesaga sudaro 59,6 %. Priesagų *-aitis*, *-aitė* ir *-elis*, *-ela* sudaro 15,8 %, priesagų *-utis*, *-(i)ute* – 12,3 %, o *-ytis*, *yte* – 10,5 % visų vedinių. Dvipakopiai deminutyvai sudaro 40,4 % vedinių. Su priesagomis *-utelis* ir *-uželis*, *-užela* sudaro 10,5%, su priesaga *-elaitis*, *-elaite* – 8,8 %, o su *-elytis*, *-elyte* – 3,5 % vedinių.

Trečioje rankraščio dalyje *Vardai=ir=(vadinimai (nušaukimai))* M. Slančiausko apibūdinti etnonimai (tautų ar etninių grupių pavadinimai ir jų aiškinimai); socialinių grupių pavadinimai, religiniai pavadinimai, kitokie pavadinimai ir tautosakoje vartojami pavadinimai gana išradingi ir atspindi paties autoriaus požiūrį į apibūdinamą objektą. Jie vertinami opozicijų *savas | saviškis*, *savas | savitas* pagrindu, išryškinant tam tikrą žmonių ir tautų elgesį, gyvenimo būdą, vietą, karingumą ir pan.

M. Slančiausko žodynėlyje *Lietuviški vardai* atspindėtos svarbiausios vakarų aukštaičių šiauliškių patarmės ypatybės: *l* kietinimas prieš balsius *e*, *é* ir dvibalsį *ei*; trumpųjų balsių ilginimas; trumpųjų balsių išmetimas galūnėse; tam tikrų morfologinių formų vartojimas; leksikos ir sintaksinės raiškos savitumas. Visos minėtos tarminės ypatybės taip gerai atspindėtos tik dėl to, kad M. Slančiauskas rėmėsi fonetinės rašybos principais.

LITERATŪRA

Ambrasas Saulius 2000: *Daiktavardžių darybos raida II*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

DLKG – *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, red. Vytautas Ambrasas. Autoriai: V. Ambrasas, K. Garšva, A. Girdenis, E. Jasaitienė, P. Kniūkšta, S. Krinickaitė, V. Labutis, A. Laigonaitė, E. Oginskienė, J. Pikčilingis, A. Ružė, N. Sližienė, K. Alvydas, V. Urbutis, A. Valeckienė, E. Valiulytė. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994.

Joniškio šnektų pratimai ir tekstai 2001: Ats. red. Janina Švambarytė, sud. Nerija Bartkutė, Rasa Dumčiūtė, Aušra Kaikarytė, Lina Kazlauskaitė. Šiauliai: J. K. Vasiliausko įmonė [arba: *Joniškio šnektų pratimai ir tekstai*, elektroninis išteklius. Šiauliai: Dipolis, 2005].

Labutis Vitas 1998: *Lietuvių kalbos sintaksė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

LKI GVS – *Gyvenamųjų vietų sąrašai* (Vietovardžių bylos). Mašinarštis. 2 knyga.

LKI VS IAK – Lietuvių kalbos instituto Vardyno skyriaus Istorinių asmenvardžių kartoteka.

LKTCH – Lietuvių kalbos tarmių chrestomatija. Mokslinė redaktorė Laima Grumadienė, sud. Rima Bacevičiūtė, Audra Ivanauskienė, Asta Leskauskaite, Edmundas Trumpa. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2004.

LPŽ – *Lietuvių pavardžių žodynas* 1–2, ats. red. Aleksandras Vanagas. Vilnius: Mokslo, 1985–1989.

LVŽ – *Lietuvos vietovardžių žodynas* I A–B, red. kolegija: Laimutė Baluodė, Grasilda Blažienė, Vytautas Kardelis, Alma Ragauskaitė, Sergejus Temčinas, Jürgen Udolph; autoriai: Laimutis Bilkis, Marija Razmukaitė, Vitalija Maciejauskienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008.

Maciejauskienė Vitalija 1991: *Lietuvių pavardžių susidarymas*. Vilnius: Mokslo.

Maciejauskienė Vitalija 1994: *Lietuvių pavardės: raida ir kilmė*. Habilitacinis darbas. Vilnius: Lietuvos informacijos institutas.

Maciejauskienė Vitalija 2001: Dėl lietuvių pavardžių vertinimo darybos požiūriu. – *Acta Linguistica Lithuanica* 44, 167–187.

Macienė Jurgita 2005: *Deminytųjų stilistika*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.

Marcinkevičienė Rūta 2001: Tradicinė frazeologija ir kiti stabilūs žodžių junginiai. – *Lituanistica* 4, 81–98.

Ragauskaitė Alma 2005: *XVI–XVIII a. kauniečių asmenvardžiai*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Švambarytė-Valužienė Janina 2011: Mato Slančiausko rankraštinis žodynėlis Liuberszka arba senų ubagų kalba (1892). – *Baltu filologija* 20(2), 53–65.

Švambarytė-Valužienė Janina 2013: Frazeologijos pateikimo principai Mato Slančiausko žodyne. – *Acta Linguistica Lituanica* 69, 81–89.

Vėlius Norbertas 1974: M. Slančiauskas – folkloro rinkėjas. – *Šiaurės Lietuvos pasakos*. Vilnius: Vaga, 22–30.

VŽ – *Vietovardžių žodynas*, vyr. red. Aldonas Pupkis, sud. Marytė Razmukaitė, Rita Mičiūnaitė. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2002.

Ž I–II – *Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas* 1–2, rengė Zigmundas Noreika, Vincentas Stravinskas. Vilnius: Mintis, 1974–1976.

ЛАФ – Сталтмане Велта Эрнестовна. *Латышская антропонимия. Фамилии*. Москва: Наука, 1981.

PRIEDAS

1 LENTELĖ. Pavardės, fiksuotos *Lietuvių pavardžių žodyne* Joniškio krašte

Pavardės Slančiausko žodynyje, psl.	Lokalizacija Joniškio krašte	Pavardės Slančiausko žodynyje, psl.	Lokalizacija Joniškio krašte
Adeikis 6	Jnš, Žg	Jatulis 11	Jnš, Kri
Alsysis 6	Sk	Jautakis 5	Žg
Bačiulis 11	Jnš, Sk	Juodeikis 6	Žg
Balakas 5	Jnš, Sk, Žg	Juodis 6	Jnš, Kri, Sk
Bijeikis 6	Sk	Kaunas 1	Jnš
Bytautas 4	Jnš	Kaziulis 11	Jnš, Žg
Braziulis 11	Jnš	Keturakis 5	Jnš, Žg,
Budrys 6	Jnš	Kontautas 4	Žg
Bulys 11	Jnš	Kukulius 11	Žg
Butautis 4	Jnš, Sk, Žg	Laikunas 1	Žg
Dapkus 1	Jnš	Lydeikis 6	Žg
Dauginis 12	Jnš, Žg	Liulis 11	Žg
Daukantas 8	Žg	Mačiulis 12	Jnš, Žg
Didžiulis 11	Kri	Mandeikis 6	Sk
Gailiunas 10	Jnš	Mankus 1	Jnš
Gatautis 4	Jnš	Matulis 12	Žg
Gintautas 4	Jnš	Mickus 1	Jnš, Žg
Ginkus 1	Jnš	Morkunas 1	Jnš, Sk
Goštautas 4	Jnš, Sk, Žg	Norkunas 1	Jnš
Jarulis 11	Jnš, Žg	Norkus 1	Jnš

Pavardės Slančiausko žodynėlyje, psl.	Lokalizacija Jonišio krašte	Pavardės Slančiausko žodynėlyje, psl.	Lokalizacija Jonišio krašte
Pakulis 12	Jnš	Šimkus 2	Jnš, Sk, Žg
Pečiulis 12	Jnš	Tamulis 12	Jnš
Pranciulis 12	Sk, Žg	Tautkus 2, 4	Jnš, Sk, Žg
Pranckus 1	Sk, Žg	Tautvaišas 4	Jnš, Sk, Žg
Ramonas 8	Jnš, Sk, Žg	Udrakis 5	Žg
Ratkus 1	Jnš	Vaičiulis 12	Žg
Rimaitis 8	Jnš Pavardė parašyta skliaustuose.	Vaitkus 2	Jnš, Žg
Rimgaila 8, 10	Kri	Valiulis 12	Jnš, Žg
Rimkunas 1, 8	Jnš	Vaitiekunas 2	Jnš, Sk
Rimkus 1, 8	Jnš, Žg	Vaitiekus 2	Sk
Romutis 8	Jnš	Vaitkunas 2	Jnš
Sabulis 12	Jnš	Veniulis 12	Sk
Samulis 12	Jnš	Vitkunas 2	Jnš
Staniulis 12	Jnš	Vitkus 2	Jnš, Žg
Stasiulis 12	Jnš, Žg	Žalakis 5	Jnš
Stankunas 1	Jnš, Žg	Žygmantas 3	Jnš, žodyne nuoroda į Žygmantas. Šlekiavimo pavyzdys
Stankus 1	Žg, Jnš, Sk	Žigulis 12	Jnš, Sk, Žg
Sutkus 1	Jnš		
Šimkunas 2	Jnš		

2 LENTELĖ. Pavardės, surašytos Slančiausko žodynėlyje, fiksuotos ir lokalizuotos *Lietuvių pavardžių žodyne* Šiaulių apylinkėse. Prie pavardės pažymėtas žodynėlio puslapis

Alseikis 6	Brazdeikis 6	Gudanis 10	Kiauleikis 6
Akis 5	Budreikis 6	Gudas 10	Kunas 1
Akunis 5	Cirtautas 4	Jankunas 1	Lapeikis 6
Baliulis 11	Daumantas 3	Jeniulis 11	Laumakis 5
Baltakis 5	Deikis 6	Jomantas 3	Lygeikis 6
Baltulis 11	Dirmeikis 6	Ylakis 5	Lymantas 3
Bandžiulis 11	Eišmantas 3	Kanteikis 6	Mačys 1
Bartkunas 1	Gailis 10	Kantrimas 8	Mantrimas 8
Batulis 11	Gelgudas 10	Kaulakis 5	Mažeikis 6
Beniulis 11	Girkantas 9	Keršulis 11	Mintautas 4
Bičiulis 11	Gudaitis 10	Ketrakis 5	Mišeikis 6

Mitkus 1	Rimas 6, 8	Skruoelis 12	Talmantas 3
Morkus 1	Rimeikis 6, 8	Smalakis 5	Taurakis 5
Noras 6	RimVydas 8	Spirakis 5	Tvaskunas 2
Noreikis 6	Romas 8	Spudulis 12	Vidginis 13
Nutautas 4	Rudakis 5	Sudeikis 7	Vidmantas 3
Perkunas 1	Rupeikis 6	Sungaila 10	Virginis 13
Petreikis 6	Rusteikis 6	Šaikunas 2	Viskantas 9
Pranckunas 1	Saveikis 6	Šakis 5	Vismantas 3
Putrimas 8	Sereikis 6	Šateikis 7	Žutautas 4
Raziulis 12	Skabeikis 6	Šileikis 7	
Rimdeikis 6	Skirmantas 3	Šniuolis 12	

3 LENTELĖ. Pavardės, nepatekusios į *Lietuvių pavardžių žodyną*, bet paliudytos LKI VS IAK ar ЛАФ

Pavardė Slančiausko žodynyje, psl.	Atitikmenys LKI VS IAK ir ЛАФ
Akas 5	LKI VS IAK Akatis
Akilaitis 5	LKI VS IAK Akelaycia
Akylius 5	Po šia pavarde įterptos pavardės Aukštakis, Ankštakis.
Bartkus 1	LKI VS IAK Bartkienė
Bertautis 4	
Bratkunas 1	LKI VS IAK Bratkus
Butgins 13	
Dapkunas 1	LKI VS IAK Dapkunas
Dirbeikis 6	LKI VS IAK Дырба
Gailutis 10	LKI VS IAK Gaylis, Gailus
Gatulis 11	LKI VS IAK Gatulis
Gažtantis 4	LKI VS IAK Gažutis
Ginkunas 1	LKI VS IAK Ginkunas
Jankus 1	LKI VS IAK Jankus
Jauneikis 6	LKI VS IAK Jawniskis
Jaunys 6	LKI VS IAK Jawnis
Kamantas 3	LKI VS IAK Kaman
Kaunys 1	

Pavardė Slančiausko žodynėlyje, psl.	Atitikmenys LKI VS IAK ir ЛАФ
Kušleikis 6	LKI VS IAK Kulis, Kušlene
Lygudas 10	LKI VS IAK Ligucka
Longins 13	ЛАФ Logins (191), Lontāns (187), Lodēns (189) Skliausteliuose Slančiauskas prirašė: (lotynu)
Mačekunas 1	
Mankunas 1	LKI VS IAK Mankunas
Metgins 13	LKI VS IAK Medginis; ЛАФ Metens (189)
Mickunas 1	LKI VS IAK Mickunas
Mylakis 5	LKI VS IAK Miľachicia
Mitkunas 1	LKI VS IAK Mitkunas
Normantis 3	LKI VS IAK
Nortautis 4	LKI VS IAK Nortowt
Ogins 13	ЛАФ Ogrēns (190)
Pašakis 5	
Petrikunas 1	LKI VS IAK Petrikucia
Plačakis 5	
Plakis 5	LKI VS IAK Plakis
Rimgailis 10	LKI VS IAK Rymgayļa
Romutaitis 8	LKI VS IAK Ромутайтис
Stirpeikis 7	LKI VS IAK Styrpeyko Jnš yra žinoma pavardė Stripeikis
Striupėikis 7	LKI VS IAK Strypeyko
Sutkunas 1	LKI VS IAK Sutkunas
Tautavilis 4	
Taučiunas 4	LKI VS IAK Tautckunas
Tautinis 4	
Tautginis 4	LKI VS IAK Tawtgin
Tautgins 13	LKI VS IAK Tawtgin
Tautkunas 2, 4	LKI VS IAK Tawtkus
Viltautis 4	LKI VS IAK Wiltowt, Wiltutaitis
Vijuolis 12	LKI VS IAK Wijuckas, Wypuk, Wijunaycie
Višgaila 10	LKI VS IAK Wisginaijcia
Vytautas 4	LKI VS IAK Vitautis
Žukantis 9	LKI VS IAK Zukas

4 LENTELE. Saločių (Pasvalio r.) pavardės

Pavardė Slančiausko žodynyje, psl.	Atitikmuo LPŽ	Nėra atitikmens LPŽ	Lokalizacija
Aleksandra 14	+		Nežinoma apie Saločius
Čepuls 14	+		Žinoma Jnš, Žg
Dulmans 14		+	
Indre 14		+	Vardas?
Kepuls 14		+	
Kraučius 14	+		Jnš, Žg
Kulbokas 14	+		
Liesvenčius 14		+	
Liudvigs 14	+		Nežinoma apie Saločius
Mašaliuks 14			
Mašals 14	+		
Matulionis 14	+		
Meldutis 14	+		
Mičiuks 14	+		
Mikalius 14	+		Nežinoma apie Saločius
Ožela 14		+	LPŽ Oželas apie Saločius
Putelis 14	+		Žinoma Saločiuose ir Sk
Rapols 14	+		Nežinoma apie Saločius
Strielčius 14	+		Nežinoma apie Saločius
Šaučius 14	+		Nežinoma apie Saločius
Švežiks 14	+		Žinoma Jnš
Tijunas 14	+		Nežinoma apie Saločius
Tuoms 14	+		
Užkurs 14	+		Nežinoma apie Saločius
Verkys 14	+		Nežinoma apie Saločius
Vince 14		+	LKŽ Vinca, Vincius. Nežinoma apie Saločius
Žiedelis 14	+		

5 LENTELĖ. Kaimų vardai (Pasvalio r., Saločiai)

Kaimo (sodžiaus) vardas	Atitikimo VŽ	Atitikmuo Ž I, Ž II	Atitikimo LKI GVS
Bajorai			
Baltpamušis		Ž II 85	
Dzietoniai (Dcietonai?)			
Dzeltenpamušis			
Gniaužei			LKI
Grybkelei		Gripkeliai Ž I 179	
Kemenai	VŽ 170	Ž II 133	
Kubiliunai	VŽ 184	Ž I 179, Ž II 143	
Sadogala		Sadogala Ž I 179, Ž II 273	
Šakarnei	VŽ 360	Ž I 179, Ž II 297	
Tervedenai			
Žilpamušis		Ž I 180, Ž II 361	

6 LENTELĖ. Slančiausko sugrupuotos vienkamienės pavardės

Priesagos	Pavyzdžiai
-aitis, -elaitis	Akilaitis, Romutaitis, Daugelaitis
-al(a)s	Mašals
-an(a, i)s	Dulmans
-eikis	Adeikis, Alseikis, Vijeikis, Budreikis, Brazdenkis, Dirmeikis, Dirmeikis, Jauneikis, Juodeikis, Kantrikis, Kiauleikis, Kušleikis, Lapeikis, Lydeikis, Lygeikis, Maldeikis, Mažeikis, Mišeikis, Noreikis, Petreikis, Rimdeikis, Rimeikis, Rupeikis, Rusteikis, Sereikis, Saveikis, Skabenkis, Striupeikis, Sudeikis, Stirpeikis, Šateikis, Šileikis
-ela -elis, -elaitis	Daugela, Jagela, Mangelis, Ožela, Putelis, Žiedelis
-ik(a)s	Švežiks
-ylius	Akylius
-okas	Kulbokas
-ol(a)s	Rapols
-(i)on(i)s	Matulions
-(i)uk(a)s	Mičiuks, Mašaliuks

Priesagos	Pavyzdžiai
-(i)ulis	Bandžiulis, Bičiulis, Bačiulis, Baltulis, Baliulis, Batulis, Beniulis, Braziulis, Bulys, Didžiulis, Gatulis, Jarulis, Jatulis, Jeniulis, Kaziu- lis, Keršulis, Kukulis, Liulis, Mačiulis, Matulis, Pakulis, Pečiulis, Pranciulis, Raziulis, Sabulis, Samulis, Spudulis, Staniulis, Stasiulis, Tamulis, Vaičiulis, Veniulis, Valiulis, Žigulis, Čepuls, Kepuls,
-(i)unas -(i)unis	Akunis, Mikaliuns, Tijuns, Kriaučius, Liesvenčius, Šaučius, Strielčius
-(i)uolis	Skruolis, Šniuolis, Vijuolis
-ur(a, y, i)s	Užkurs
-utis	Meldutis, Romutis, Gailutis

7 LENTELE. Slančiausko sugrupuotos dvikamienės pavardės

Kamienas	Pavyzdžiai
-akas (-akis)	Balakas, Baltakis, Jautakis, Ylakis, Kaulakis, Ketrakis, Keturakis, Laumakis, Mylakis, Pašakis, Plačakis, Rudakis, Smalakis, Spirakis, Taurakis, Udrakis, Žalakis
Gail - -gaila, -gailius, -gailin(a)s, -gilas	Gailis, Gailutis, Gailiunas, Songaila, Rimgaila, Višgaila, Jagaila, Kaišgaila, Kežgailins, Skirgaila, Songaila, Svidri- gaila, Višgailius, Norgilas
-ginis (-gins)	Butgins, Dauginis, Lingins, Mergins, Oginis, Tautgins, Vidginis, Virginis
Gud - -gudas	Gudas, Gudaitis, Gudanis, Gelgudas, Lygudas
-kantas (-kantis)	Viskantas, Daukantas, Girkantas, Žukantis
-kunas (kūnas)	Bartkunas, Bratkunas, Dapkunas, Ginkunas, Jankunas, Laikunas, Mankunas, Mačekunas, Mickunas, Mitkunas, Morkunas, Norkunas, Pranckunas, Petrikunas, Ratkunas, Rimkunas, Stankunas, Sutkunas, Šaikunas, Šimkunas, Tautkunas, Tvaskunas, Vaitkunas, Vaitiekunas, Vitkunas
-mantas (-mantis)	Daumantas, Eišmantas, Jomantas, Kamantas, Lymantas, Normantis, Skirmantas, Talmantas, Vidmantas, Visman- tas, Žygmantas
Ram-, Rom-, Rim- -rimas	Ramonas, Ramačiunas, Romančionis, Rimaitis, Kantrimas, Mantrimas, Putrimas, Rimkus, Rimkūnas, Rimeikis, Rim- Vydas, Rimgaila
Taut- -tautas (is)	Bertautis, Bytautas, Butautis, Cirtautas, Gatavutis, Gažtan- tis, Goštautas, Gintautas, Kontautas, Mintautas, Nortautis, Nutautas, Tautkus, Taučiunas, Tautginis, Tautkunas, Tau- tinis, Tautvaišas, Tautavilis, Viltautis, Vytautas, Žutautas

8 LENTELE. Tautų, etninių grupių pavadinimai Slančiausko žodynyje

Tautų, etninių grupių pavadinimai, psl.	Aiškinimas
Anglikai (Anglikonai, Ingeliškai) 17	Anglai, žymūs plieno gaminiai
Cigonai 18	Juodi žmonės, vagys, sukčiai, šalbieriai, arklių maininkai
Čiuknas 18	Prasni žmogeliai, gyvenantys už Rygos
Danai (Dakai) 18	Danija
Džiukai 18	Dzūkai, Suvalkų gubernijoje gyvena
Estai 18	Tie patys, kas čiuknos
Finnai 18	Čiuknų veislės, gyvena anapus Peterburgo
Girenai ar Giruzei 18	Lietuvininkai
Herulei 19	Tie patys, kas Girulei
Gotai 18	Vokiški žmonės
Gudai 19	Lietuviai, kas gyvena ant Vilniaus toj pusėj
Graikai - (Grekai - Grekonys) 19	Seniai minavojami žmonės
Holendai - (Olandai) 19	Olandiškos drobės gerosios perkant
Igaunei 19	Latviškai tie patys Čiuknos
Ingelčikai 19	Anglikai, anglikonai
Jatvežei, Jotvingai, Juodvyžei 19	Lietuvių tautos žmoneliai
Kaklai 19	Maskolių kartos žmonės
Kalmukai (Kalmikai) 19	Totorių kartos žmonės
Prancūzai 20	Visi Žemaičiai žino
Prusai 20	Daug lietuvininkų yra
Rusai (- Ruskei) 20	Maskoliai, Slavonai
Rusynai 20	Po Austrijos valdžia Slavonų tautos žmonės gyvena
Saksai arba Zaksai 20	Vokiečių žmonės
Scitai arba Skitai 20	Lietuvių senovės vardas, kol dar Lietuvoje jie negyveno
Švedai 21	Nuo senovės minavojami ir mūsų visiems žinomi
Trakai 21	Lietuvių giminė
Turkai 21	Girdėti ir daugumai matyti žmonės
Tutorei arba Tatarai 21	Lietuviams pažįstami karuose
Valakai 21	Italais vadinasi apie Romą
Vokečei 22	Kaimynai iš gilios senovės
Vokžydžiai 22	Žydai, vokiškai apsirėdą

Tautų, etninių grupių pavadinimai, psl.	Aiškinimas
Zaksai arba Saksai 22	Saksonijos vokiečiai
Žemaičiai 22	Lietuvninkai, gyvenantys žemesnėje vietoje ant pajūrio
Žuivedai arba Švedai 23	Netoli nuo mūsų, už marių
Žydai 23	Nuo senų laikų mums ir visame pasaulyje pažįstama tauta

9 LENTELE. Tautosakiniai, mitologiniai įvardijimai Slančiausko žodynėlyje

Tautosakiniai, mitologiniai pavadinimai, psl.	Aiškinimas
Abrinakai 17	Vienaakai, jūrose gyvenantys
Eidukai 18	Žmonės, išpjautais raumenimis kojose, greitai, nešiodavę gromatas
Raganas ir Raganei 20	Burtininkai
Šunburnei 21	Apžėlę žmonės
Vienakei 21	Kas Abrinakai
Vilktakai 21	Iš žmonių vilkais pavirsdavę
Žinei 22	Senovės Lietuvių kuningai

10 LENTELE. Socialinių sluoksnių, žmonių profesinės ir socialinės veiklos įvardijimai Slančiausko žodynėlyje

Socialinių sluoksnių, profesinės ir socialinės veiklos ir kt. pavadinimai, psl.	Aiškinimas
Anarchistai 17	Labai nedori žmonės, naikinę karalystes, mušą valdininkus ir vyresnybę
Bačkyrai 17	Driūti žmonės, ėdą arklius, šunis, kates
Bajorai 17	Aukštesnioji žmonių karta
Bambizai 17	Kalvinai arba liuteraai
Burliokai 17	Raudonais iš kelių išlindusiais marškiniiais žmonės, ateinantys iš maskolijos
Ukininkai 21	Žemturiai
Vingrai 22	Žmonės, kasmet vaikščiojantys su vaistais
Ynamei 22	Grintelninkai sodiečiai ir prie miestelių pakraščių gyvenantys žmonės
Žygunai (= Žygunotai) 22	Kuningai žygiuotojai, žinių nešiotojai

11 LENTELĖ. Giminystės terminai (vienos priesagos vediniai, vienpakopiai) Slančiausko žodynio dalyje *Kas=Kits*

Priesagos ir kamienai	-aitis, -aite	-elis, -ela (-i)ala	-ytis, -yte	-utis, -(i)ute	-ina	-uva
Tev-	+	+	+	+		
Sun-	+	+	+	+		
Vaik-	+	+	+	+		
Moč-				+		
Mot-					+	
Dukt-	+	+				
Dukr-	+	+		+		
Ses-	+	+	+	+		+
Seser-	+	+	+			
Iš viso:	7	7	5	6	1	1

12 LENTELĖ. *Ponas* ir *Žmogus* vediniai Slančiausko žodynio dalyje *Kas=Kits*

Priesagos ir kamienai	-aitis	-elis	-ytis	-utis	-elaitis	-elytis	-utelis	-uželis	Iš viso:
Pon-	+	+		+	+		+	+	6
Žmog-	+	+	+	+	+	+	+	+	8

13 LENTELĖ. Giminystės terminai (dviejų priesagų vediniai, dvipakopiai) Slančiausko žodynio dalyje *Kas=Kits*

Kamienai ir priesagos	Tev-	Sun-	Vaik-	Moč-, Mot-	Dukt-, Dukr-	Ses-
-elaitis, -elaite	+	+				+
-elytis			+			
-utelis, -utela	+	+	+	+		
-uželis, -užela	+	+	+		+	
-utytis		+				
-inaite				+		
-inela				+		
-inyte				+		
Iš viso	3	4	3	4	1	1

Manuscript Dictionary *Lithuanian Names* by Matas Slančiauskas

SUMMARY

The manuscript legacy of Matas Slančiauskas (21st Feb. 1850–11th Mar. 1924), dedicated to the matters of language, is not yet known to the academic community and society. This article aims to present the manuscript dictionary *Lithuanian Names* by Matas Slančiauskas held in the manuscript collection of the Institute of Lithuanian Literature and Folklore and marked by two signatures: Lithuanian Scientific Society (Lith. LMD) and Institute of Lithuanian Literature and Folklore (Lith. LLTI) (Full signature: LMD I 1060. 6 sąs. 564).

According to the folklorist Norbertas Vėlius, Slančiauskas compiled the dictionary *Lithuanian Names* around 1911–1915.

Slančiauskas used to bind books from the sheets of paper of different uses. The book of the dictionary *Lithuanian Names* is made of 24 pages of columnar paper. Page width – 11.5 cm, height – 17.5 cm. 8 longitudinal columns can well be seen on the paper; they bear the following Russian titles: Мѣсяць, Число, № Арт., Паръ (this part is subdivided into smaller parts marked as 1. 2. 3.), Всего паръ., Цѣна, Руб., Коп. Longitudinal columns are drawn crosswise, each with 17 lines. In each page the columns bear the *names* (Lith. *vardai* (varđai)), which are numbered and written in winding characters. The numbering of the first part of the dictionary, *Names*, starts with number 2 and ends with 13. If the *names* do not fit in a single page and are moved into the next page, this page is left unnumbered.

The second part of the dictionary *Kas=Kits* is marked by number 14, while the third part, *Vardai=ir=vadinimai* (*nušaukimai*) (*Names=and=Callings*), bears number 15. The following six pages are not numbered.

Įteikta 2013 m. rugpjūčio 30 d.

JANINA ŠVAMBARYTĖ-VALUŽIENĖ
Lietuvių kalbos institutas
Petro Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius, Lietuva
Janinasvambaryte@zebra.lt